

«6D060700 - Биология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін қорғауға ұсынылған Талдыбай Ақнұр Алтыбайқызының «Жетісу Алатауының пайдалы өсімдіктерінің қазіргі жағдайы және оларды тиімді пайдалану жолдары» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ғылыми кеңесшісінің

П І К І Р І

Қазақстан Республикасының жер аумағында өсімдік қорларын зерттеу мен оларды тиімді пайдалану, қайта қалпына келтіру (жаңғырту), қорғау мақсаты аса өзекті мәселелердің бірі. Республикамызда табиғи флораның құрамындағы түтікті өсімдіктер түрлерінің саны 6000-ға дейін жетеді. Олардың ішінде 3000 түрінен астамы пайдалы өсімдіктер болса, ал 1300-ден астамы дәрілік өсімдіктерге жатады. Қазақстан тауларының өсімдік жамылғысында шикізаттың бірегей қорлары мен ең бай өсімдік генофоны шоғырланған, сондықтан таулы орман экожүйелерінің биологиялық алуантүрлілігін сақтау және ұтымды пайдалану экологиялық, экономикалық және әлеуметтік маңызды болып табылады.

Талдыбай Ақнұр Алтыбайқызы диссертациялық жұмысы бойынша 2018-2024 жылдар аралығында Жетісу Алатауының солтүстік-батыс аумағындағы пайдалы өсімдіктердің (*Inula helenium* L., *Origanum vulgare* L., *Achillea millefolium* L., *Hipericum perforatum* L., *Ajania fastigiata* Poljakov., *Artemisia frigida* Willd., *Saussurea elegans* Ledeb.) қорларын анықтап, қазіргі жағдайын зерттеген. Зерттеу аймағында 37 тұқымдас пен 125 туысқа жататын дәрілік өсімдіктердің 201 түрін анықтаған. Оның 24 тұқымдасқа, 56 туысқа жататын 71 түрінің гербарийі АА-халықаралық индексі бар гербарий қорына өткізген, Қазақстанның қызыл кітабына енген 2 өсімдік түрінің (*Paeonia anomala* L., *Malus siversii* (Ledeb.) M.Roem.) тұқымдары «Қазақстанның табиғи флорасының гендік банкіне» өткізген, нәтижесінде 2 ендіру актісін алды.

Перспективті түрлерге жататын әлі толық зерттелмеген *Saussurea elegans* Ledeb., *Ajania fastigiata* Poljakov., *Artemisia frigida* Willd. өсімдіктерінің вегетативтік мүшелерінің анатомиялық құрылысы ерекшеліктерін және фитохимиясын зерттеді.

Ajania fastigiata алғаш рет қант диабеті мен тұмауға қарсы белсенділіктері жоғары деңгейде екендігін көрсеткен, патент алуға өткізілді.

Ізденуші зерттеу жұмыстарында далалық және зертханалық зерттеулерді өзара байланыстыра отырып құнды нәтижелерге қол жеткізді.

Ақнұр Алтыбайқызы өзін далалық зерттеу кезінде аса белсенді, алдына қойған мақсаттарын мұқият орындайды. Диссертациядағы дәлелді материалдарды (суреттерді, гербарийлерді т.б.) өзі жасады. Фитохимиялық зерттеулерді әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Дәрілік өсімдіктерді зерттеу» орталығында жасады, сол жерден стажировкадан өтті (ковитке байланысты). Диссертациялық жұмысы Ректорлық грант (2020 ж.) аясында жасалды. Өзінің еңбекқор, жауапты, көпшіл мінезіне байланысты

далалық зерттеу кезінде ғалымдармен қызығушылықтары үндесіп, камералық оңдеу жұмыстары «Жоғары сатыдағы өсімдіктер» және «Геоботаника» зертханасында жасады, яғни далалық экспедиция кезінде жиналған гербарийлік материалдар өңделді және өсімдік түрлері анықталды. Зерттеу аймағының координаттары Garmin GPSMAP 62 s GPS навигаторы көмегімен алынды. Жұмыс барысында флористикалық талдау жалпы қолданылып жүрген тәсілдермен жүргізілді.

Диссертациялық мазмұнына сәйкес 10 ғылыми еңбек баспадан шықты: Web of Science және Scopus қорына кіретін – 1 (Q1, процентилі-85), Scopus қорына кіретін – 1 (Q2, процентилі-59), КОКСОН – 3, халықаралық ғылыми-практикалық конференция – 3, Республикалық журналдарда - мақала жарияланған.

Талдыбай Ақнұр Алтыбайқызы «Жетісу Алатауының пайдалы өсімдіктерінің қазіргі жағдайы және оларды тиімді пайдалану жолдары» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы теориялық және тәжірибелік маңызы бар ғылыми негізделген, толық аяқталған жұмыс, сондықтан «6D060700- Биология» мамандығы бойынша философия ғылымдарының PhD доктор дәрежесін алу үшін қорғауға ұсынамын.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
биология кафедрасының
қауым.профессоры, б.ғ.д.



РАСТАЙМЫН: «Абай атындағы ҚазНПУ» ҰӘДІК
КАДР СЯСАТЫ БАСҚАРМАСЫНЫҢ ЖЕТЕНІС
ЗАБЕДІЛІСІ
АЙДАРБАЕВА Д.К.
УПРАВЛЕНИЯ КАДРОВОЙ ПОЛИТИКИ
НАО «КазНПУ им Абая»
КОЛЫ
ПОДПИСЬ